

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Улут-Хемского кожууна

МБОУ СОШ с. Чааты им. К.О. Шакаржыла

РАССМОТРЕНО

Руководитель МС

Даты Даты А.О.

Протокол № 1 от 28.08.2023

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по УВР

Протокол № 1

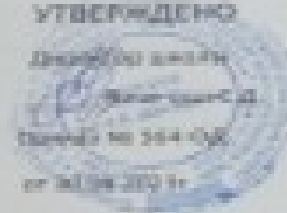
от 01.09.2023г

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

Протокол № 264-02

от 28.08.2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

внеурочной деятельности

«Улуну укжурлар»

для обучающихся 2 класса

с. Чодураа 2023 год

«УЛУСЧУ УЖУРЛАР»

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг өөрөдилге – номчулга ному «Улусчу ужурларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөрөдилге-кижизидилгелиг ажил-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөрөдилге системаларында чаа угланышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужурлары улусчу педагогиканың кол өзээн тургуспушаан, өзүп орап салгалдың кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүлө кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

Программаның кол угланышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

- а) Бодун каяа-даа төлептиг ап билири;
- б) Этикет база янзы-бүрү ужурларны сагып билирин чаңчыктырар;
- в) Улуг улусту хүндүлөп, бичии кижилерни кээргеп, чаптап билири. Хире шаа-биле дузазын чедирип, ачы-буянныг, биче сеткилдиг болурун хевирлээр;
- г) Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;
- д) Өг-бүлезининг кижигүннери база эш-өөрү-биле эп-найыралдыг, хүндүлээчел, дузааргак болуру. Сагылга-чурумга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглерни сагып билиринге чаңчыктырар;
- е) Төрээн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амытаннарынга, үнүштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр ужурлары.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

2-ги классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- 1.этикетке хамаарышкан тыва улустун ёзу-чаңчылдарны билири;
- 2.бичии кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилен болуру;
- 3.кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларны хундулээри;
- 4.чугаа уезинде бодун топтуг алдынары ниити аажы-чан культуразынын чарылбас кезээ деп чувени шингээдип алыр;
- 5.янзы-буру байдалдарга бодун толептиг алдынып билири;
- 6.оол кижиге база кыс кижиге хамаарышкан дурум-сагылгалары;
- 7.оске бажынче кирерде сагылгалар;
- 8.бажынга келген кижини хулээп алырынын ужурлары;
- 9.кылаш ужурлары;
- 10.чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайнын шимчээшкиннери;

2-ги класстың доозукчуларының билиглерни шингээдип алырының аргалары:

1. чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алыр.
2. боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
3. эжининсаналын деткиир азы анаа бодунуң хуузунда бодалын немээр.
4. эш-өөрүнүң сөзүн дыңнаар, оларга дузалажыр ийикпе кошкактарны камгалаар мөзү-шынарга кижизидер.

«Улусчу ужурлар» программазын шингээткенинин планаттынган

туннелдери :

- Билип алган билиглерин , чоннун ажыглап чораан улегерин херек кырында амыдыралга ажыглаары.

- Школа иштинге эртип турар моорейлерге ажыглап киржири.

Личностуг (бот-тускайлан онзагайы)

Уругларнын сагыжы ак , угаан-медерели сайзырангай , топтуг-томаанның аажы-чаны хевирлеттинер.

Чоннун сагып чораан чаагай чанчылдарын унелеп билир , ону сагып , амыдыралга ажыглап шыдаар кижин болуп кижизиттинер.

Дыл – домаа , аажы-чаны , сеткил – сагыжы ак , ажык , биче сеткилдиг , дузааргак , хундулээчел уруг хевирлеттинер.

Метапредметтиг туннелдер.

1. Чугаалажып турар кижизин дыннап билир, чугааны кылып шыдаар, кижин бурузу бодунга хамаарышкан бодалдыг , ону илередир эргелиг деп чуулду билип , унелеп билиринге белең.
2. Бодунун бодалын илередип , ол дээш туржуп шыдаар узел-бодалдыг болуру;
3. Сорулганы салгаш, ону чедип алырынын аргаларын тодарадып шыдаары ;
4. бодунун болгаш долгандыр турар кижилернин аажы-чанын шын унелеп билири.

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр) туннелдер.

1. Уругларны чугаа культуразынга болгаш чугаалажып билиринге ооредир.
2. Улустун чаагай чанчылдарын сеткилинден хундулээр , сагып билир , тайылбырлап билир , оске улуска дамчыдып чоруур кылдыр ооренген.
3. Болуушкуннарны бодамчалыг сайгарылгага даянып , дамчыдып билир.

- 1.Абдулатипов Р.Г. Природа и национального «Я» - М.: Мысль, 1991 г.
- 2.Аракчаа Л. Экология тыва чоннун езу-чанчылдарында , Тыванын аныяктары , 1992 , апрель 30.
3. Бардина П. Сибирские обычаи : Поверья , заговоры ,обереги – Томск , 1992 г.
- 4.Вайнштейн С.И. Историческая этнография тувинцев. – М. 1972 г.
- 5.Виноградов Г.С. Народная педагогика. – Иркутск , 1926 г.
- 6.Кенин-Лопсан М.Б. Тыва чоннун бурунгу ужурлары. Кызыл – 1994 г.
7. Курбатский Г.Н. Тувинские праздники. Кызыл-Ленинград 1970 ч.
- 8.Матпаадыр – Кызыл – 1991 ч.
- 9.Мижит Э. Бузундулар. Кызыл , 1992 ч.
- 10.Салчак К.Б. , Салчак Л.П. Тыва улусчу педагогиканын хогжулдези. Кызыл , 1984 ч.
- 11.Эргеп М. Бойдустуё шаажылалдары. Шын 1992 , октябрь 1.
- 12.Сундуй Г.Д. – ажилдары.

№	Темазы	Шагы	Планнат- тынган хуну	Эртти- пер хуну
Чанчылдын чаражы				
1	Этикет	1	06.09	
2	Ог-булеге ээлдек болуру	1	13.09	
3	Назын хундузу	1	20.09	
4	Чурттун толдери	1	27.09	
5	Ээлдек чугаа ужурлары	1	04.10	
6	Эвилен аажы-чан дугайында улегер домактар	1	11.10	
7	Таныжары	1	18.10	
8	Таныштылары	1	25.10	
9	Янзы-буру чугаа ужурлары (таныыры кижигиле)	1	08.11	
10	Танывазы кижигиле чугаа ужурлары	1	15.11	
11	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдары	1	22.11	
Кижинин чаражы – будужунде				
12	Оол кижигиле	1	29.11	
13	Улегер домактар	1	06.12	
14	Эр кижинин чангыс состуу	1	13.12	
15	Кижигиле нууру	1	20.12	
16	Таныжылга	1	27.12	
17	Кыс кижигиле	1	17.01	
18	Улегер домактар	1	24.01	
19	Таварылгаларга бодалдар	1	31.01	
20	Бичии кижинин оске огже кирерде сагыыр ужурлары	1	07.02	
21	Чагыг	1	14.02	
22	Огге келген кижини хулээп алырынын ужурлары	1	21.02	
23	Бажынга ужурлар	1	28.02	
24	Шырай ужуру	1	06.03	
25	Кылаш ужурлары	1	13.03	
26	Шимчээшкин ужурлары	1	20.03	
27	Чодуреринин ужурлары	1	03.04	
28	Синмиреринин ужурлары	1	10.04	
29	Азыларынын ужурлары	1	17.04	
30	Оош эде берзе	1	24.04	
31	Оске кижинин херекселинге дегбезинин ужурлары	1	15.05	

32	Чанчыл чарашта- чоргаар, кижиге экиде-дыш	1	22.05	
33	Суурга	1	29.05	
34	Чогаадыг. Мен кандыг мен.	1	29.05.	